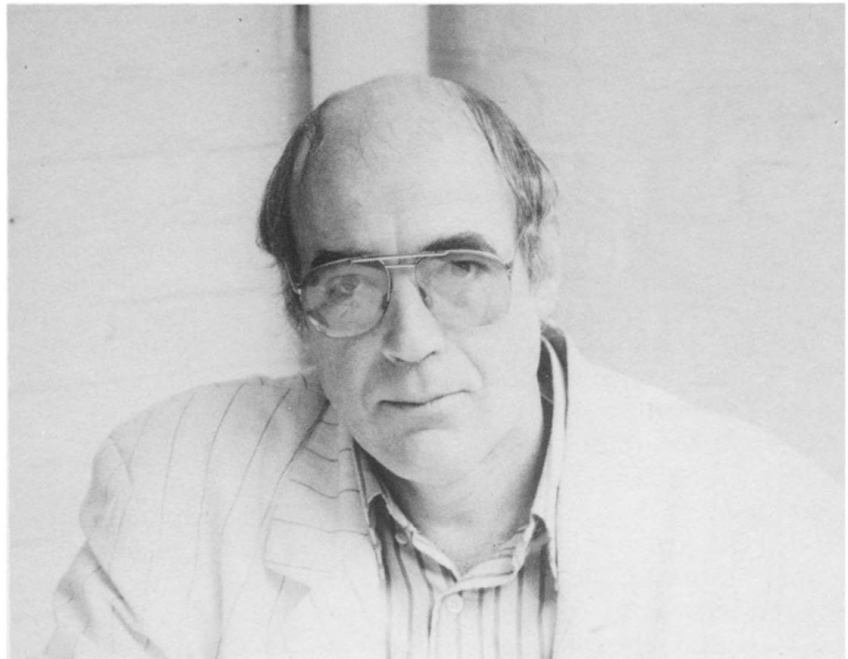

CULTURELE KRONIEK

LITERATUUR

De flaptekstlezer

In *De flaptekstlezer* bracht Herman de Coninck de columns samen die hij onder dezelfde titel ongeveer een jaar lang schreef voor de wekelijkse culturele bijlage van *De Morgen*. Het boek heeft nu zelf een flaptekst, waaruit te vernemen valt, dat De Coninck aanvankelijk van plan was „een dagboekachtig verslag van zijn leven met poëzie” te brengen, maar dat de werkelijkheid, in de vorm van o.m. de politieke actualiteit, daartussen is gekomen: de Golfoorlog, de ineenstorting van het communisme, de verkiezingsoverwinning van het Vlaams Blok. „Welke poëzie helpt daartegen?” vraagt hij zich af. Daaruit is dus nu een boek voortgekomen dat een goed beeld geeft van de gedachtenwereld van een dichtelijk, creatief en kritisch, ietwat toberig, maar vooral verwonderd individu in het begin van de jaren negentig. Meer dan zijn vroegere, overigens voortreffelijke, essays over poëzie laat *De flaptekstlezer* een warm en sympathiek mens aan het woord, zonder schroom maar ook zonder valse pretenties. Die directheid en subjectiviteit, dat persoonlijke engagement is natuurlijk eigen aan het genre van de column. Maar al te dikwijls geeft het daar dan aanleiding tot eigenwijsheid, opdringerige betweterij of vertoon van fratsen. Daar lijden deze stukjes

Herman de Coninck (°1944) (Foto Bart Blomme).

gelukkig weinig aan. Er zijn de langzamerhand voorspelbare spitse formuleringen en woordspelingen, soms loopt de bekoring van een verrassende zinswending de gedachte wel eens voor de voeten, maar echt storend wordt dat zelden.

Alleen in de stukjes die zich buiten zijn vertrouwde terrein bewegen, in de wereld van de politiek of de cultuurkritiek in het algemeen moet de zin voor nuancering, die De Coninck zo mooi demonstreert in zijn benaderingen van poëzie, wel eens wijken voor formuleringen die weliswaar mooi klinken

maar die bij nader inzien modieuze slogans zijn. Het is jammer, dat De Coninck zijn zin voor traagheid en omzichtigheid daar vergeet, al wordt dat in de meeste gevallen dan wel goedge maakt door de echtheid van zijn woede of verontwaardiging. En misschien heeft hij wel gelijk wanneer hij ervan uitgaat, dat er geen nuancering opgewassen is tegen zoveel en zo bruut misbruik van taal en denken zoals dat te vinden is in de politiek, de reclame of de amusementsindustrie.

Gelukkig blijft in *De flaptekstlezer* het accent toch liggen op poëzie, met enkele uitstapjes naar

het proza, de kunst en de fotografie. Daar slaagt hij er vrijwel altijd in om op enkele bladzijden en op een manier die tegelijk helder en geestig is, hele boeiende dingen te zeggen. Hij geeft zelden afgeronde en uitgewerkte visies, er komen nogal wat uitspraken voor die op het eerste gezicht met elkaar in tegenspraak zijn, maar dat stoort hoegenaamd niet. Hier is duidelijk een lezer aan het woord die niet uitgaat van zekerheden en van dogma's, maar die buitengewoon aandachtig kijkt en luistert. De Coninck geeft de teksten die hij leest en van commentaar voorziet alle kansen, hij laat ze ademen, hij raakt ze aan, hij streelt ze, dringt zich niet op. Hij stapt bijtijds even opzij om ze hun eigen gang te laten gaan. Op die manier schrijft hij over Luuk Gruwez, over zgn. zondagsdichters, over Eduardo Galeano, Anton van Wilderode, Peter Ghysaert, Willem van Toorn, Anton Korteweg, Giacometti en tal van anderen. Zijn commentaren verhelderen niet alleen, maar hij slaagt er ook keer op keer in om de lezer (deze lezer in ieder geval) ertoe aan te zetten de boeken waar hij het over heeft zelf te gaan lezen of te herlezen.

En tenslotte, voor wie wat intenser bij poëzie betrokken is, is het bijzonder boeiend om in verspreide uitspraken op zoek te gaan naar de poëzieopvatting van Herman de Coninck als lezer. Hij doet daar soms nogal forse uitspraken over, die gelukkig niet al te consequent zijn. Af en toe krijgt poëzie functies toebedeeld die niet zo ver af liggen van de geestelijke gezondheidszorg: beter leren leven. Zo lezen we: „Poëzie viert het menselijk tekort in twee betekenissen: ze biedt daar troost bij, bij dat tekortschieten, en ze vereert dat tekort (...)” (p. 21). Of neem zijn stukje over zondagsdichters, dat tegelijk een uitval is tegen de specialisten van de poëzie. Wat hem daar zo bevalt, is dat er 'veel leven' in hun gedichten zit: „Het is dan ook geen gedicht van een dichter - want die zit in zijn ivoren toren te vergeten waar het in het leven om gaat - maar van een

huismoeder die weet hoeveel een kilo suiker kost, en vanaf welke maand de asperges weer betaalbaar worden.” (p. 48) Daartegenover staan dan weer tal van plaatsen waar hij zich keert tegen een inhoudelijke lectuur van poëzie: „als ik inhoud wil richt ik me tot de Bond Zonder Naam.” Of een van de mooiste uitspraken die ik de laatste tijd over poëzie en kunst in het algemeen gelezen heb: „Betekenis is daarbij blijkbaar niet zo belangrijk, betekenis is een boerin op klompen. Er gebeurt pas iets als ze die klompen uitdoet en begint te dansen.” (p. 178)

Met dit soort inconsequenties wil ik het wel doen. Het zijn de tekenen van een voorzichtigheid waarmee ik het nogal eens ben, geloof ik.

Hugo Brems

HERMAN DE CONINCK, *De flaptekstlezer*, De Arbeiderspers, Amsterdam, 1992, 242 p.

Verrassende variaties

Volgend op zijn debuut in 1980 verschenen er van Ed Leeflang binnen een periode van vijf jaar niet minder dan vier bundels poëzie. Die gedichten moeten voor een groot deel zijn ontstaan nog voordat *De hazen en andere gedichten* werd gepubliceerd, de eersteling waarmee hij meteen een groot publiek bereikte. Dat laatste was, gezien het toenmalige poëtische klimaat in Nederland overigens niet zo vreemd.

Na een tijdvak waarin de vijftigers de toon aangaven, keerde immers in de verzen van Leeflang en de samen met hem debuterende Eijkelboom nadrukkelijk de traditie terug. Hun poëzie sloot opnieuw aan op de meer toegankelijke toon die in een eerdere periode het werk van bijvoorbeeld Bloem en Vasalis had gekenmerkt. Na Leeflangs vierde bundel kwam er een plotseling einde aan de poëtische uitbarsting en viel er een stilte die jaren duurde. De gedurende lange tijd opgebouwde voorraad was kennelijk uitgeput.

De geschiedenis herhaalde zich echter, want na een zwijgen van zeven jaar verschenen er in 1992

immers niet minder dan twee bundels. Het lijkt er dus op dat Leeflang in de tussenliggende jaren wederom zoveel verzen heeft geschreven, dat we opnieuw getuige kunnen zijn van een dichtelijke eruptie. Een tweede uitbarsting die de liefhebber van deze poëzie ongetwijfeld zal verheugen, al was het maar omdat het ook een beetje gaat om een feest der herkenning. Want hoewel de nu verschenen verzen veel nieuwe en soms verrassende facetten tonen, blijkt het bij nadere beschouwing toch meestal meer te gaan om nuanceverschillen dan om een wezenlijk nieuwe thematiek. Deze vaststelling heeft uiteraard niets te maken met een kwalitatief oordeel, maar eerder met iets anders.

Zou het immers niet zo kunnen zijn dat dit dichterschap al dermate gerijpt was bij het officiële debuut, dat we na de eerste bundels eerder op een verdere variatie en verfijning dan op echte ontwikkeling in de zin van verandering moeten rekenen? Ook als het antwoord op deze vraag bevestigend moet zijn, wat ik denk, dan houdt iedere nieuwe bundel voor de lezer nog altijd een aantal beloftes in. Daarbij gaat het niet alleen om een weerzien met het vertrouwde, maar vooral om de mogelijkheid van nieuwe en nog onbekende variaties.

Welnu, in beide bundels vinden we dat laatste gerealiseerd. Neem bijvoorbeeld het gedicht „Gaan zitten”, waarin een „ik” zich neer zet tegen een dijk en daarbij met zijn jas een velduil raakt die daarop weg vliegt. In het landschap meer naar beneden „langs de binnenplas” is er volgens de tekst voortdurend sprake van snelle bewegingen van vogels, van steeds weerkerende paniek. De dan volgende regels luiden:

*Steeds verder weg gaan kleine
[zwermen
glinsterend op van groenig land.
Niets dan de wil aan haar te den-
[ken,
door nieuw gefladder voortge-
[plant.*

De zo uiterlijke bewegingen van